

ladığı öğrenimini Maksem'deki idâfide ve Bursa Sanat Mektebi'nde sürdürdü. I. Dünya Savaşı sırasında on sekiz yaşlarında askere alınarak Suriye cephesine gönderildi. Ordunun Suriye'den çekilmesinin ardından İstanbul'a döndü. Temmuz 1919'dan itibaren askerlik şubesinde yazıcı olarak askerlik görevine devam etti. Hâtıra defterindeki kayıtlardan 1922 Martında bu görevi sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

İstanbul'da cami derslerine ve vaazlara devam eden Mehmet Zahit 1920'de, Cağaloğlu'nda bulunan Fatma Sultan Camii yanındaki Gümüşhânevî Tekkesi'ne giderek Şeyh Dağistanlı Ömer Ziyâeddin Efendi'ye intisap etti. Seyrû sülûkünü onun vefatı üzerine postnişin olan Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin yanında sürdürdü. Yirmi yedi yaşında hilâfet aldı. Beyazıt, Fâtih ve Ayasofya camii ve medreselerindeki derslere devam ettiği bu yıllarda bir yandan da hâfızlığını tamamladı. Mustafa Feyzi Efendi'nin isteğiyle çeşitli kasaba ve köylerde dinî hizmetlerde bulundu.

Tekkelerin kapatılması üzerine Bursa'da dönerek babasının imamlık yaptığı İzvat köyüne yerleşti. Babası ölünce onun görevini sürdürmeye başladı. 1946 yılına kadar köy imamlığı yaptı, ardından Üftâde Camii imamlığına tayin edildi. 1952 yılı Aralık ayında Gümüşhânevî Dergâhı'ndan arkadaş Abdülaziz Bekkine'nin vefatı üzerine görevi onun vazife yaptığı Zeyrek'teki Ümmü Gülsüm Mescidi'ne nakledildi. Bu mescidin istimliki söz konusu olunca Fatih İskenderpaşa Camii'ne tayin edildi (1958). Vefatına kadar bu cami-de görevini sürdürdü. 1979 yazında gittiği Hicaz'dan 1980 Şubatında ağır hasta olarak döndü. Ameliyat olduktan sonra hac mevsimi gelince tekrar hacca gitti. 13 Kasım 1980'de İstanbul'da vefat etti.

Mehmet
Zahit
Kotku

Mehmet Zahit Kotku'nun Süleymaniye Camii hazinesindeki mezarı

Cenaze namazı 14 Kasım'da Süleymaniye Camii'nde kılındıktan sonra Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi hazinesine defnedildi.

Mehmet Zahit Kotku insan eğitimi esas almış, kendini fertlerin iç dünyalarının zenginleştirilmesine adanmıştı. Görev yaptığı camilerde her pazar ikindi namazının ardından *Râmûzü'l-ehâdis* dersleri vermiş, cuma vaazları ve önemli günlerdeki konuşmaları yanında özel sohbetleriyle de halkı eğitmeye çalışmıştır. Vaaz ve sohbetlerinde dinî konuların yanı sıra ülkenin ekonomik, politik, kültürel ve sosyal problemleriyle ilgili görüşlerini de ifade etmiş, bu tavırla bilhassa üniversite öğrencileri üzerinde etkili olmuştur. Eğitim ve yardımlaşma amaçlı bazı vakıflar onun tavsiyesi üzerine kurulmuş, ayrıca birçok hayır kurumunun tesisine vesile olmuştur. Ersin Gürdoğan, *Görünmeyen Üniversite* adlı kitabında (İstanbul 1991) Mehmet Zahit Kotku'nun dinî şahsiyetini ve sosyal yönünü incelemiştir.

Eserleri. 1. *Tasavvufi Ahlâk* (I-V, İstanbul 1979). Nakşibendiyye tarikatının âdâb ve erkânı ile ahlâkî konulara dairdir. 2. *Cennet Yolları (Hadislerle İlim)*. İlimin ve ulemânın önemini hadislerle dayanarak açıklayan eser âlimlerin siyasi ve sosyal alanlarda da etkin olması gerektiğini anlatır (İstanbul 1985). 3. *Ana Baba Hakları*. Allah hakkına riayet, Hz. Peygamber'in ve ulemânın hakkı, evlâdın babasındaki hakları, karı koca hakları, komşu hakları ve millet hakları konularını da ihtiva etmektedir (İstanbul 1991). 4. *Mehmed Zahid Kotku (K.S.)'dan Özel Sohbetler*. Müellifin son yıllarına ait bazı vaaz ve özel sohbetlerini ihtiva etmektedir (İstanbul 1991). 5. *Ehl-i Sünnet Akaidi. Fıkh-ı Ekber, el-Milel ve'n-nihâl, Se-*

*vâdü'l-a'zam ve Şerhu'l-Emâlî'*den itibasları ihtiva eden eser açıklamalarla zenginleştirilmiştir (İstanbul 1992). Kotku'nun diğer eserleri de şunlardır: *Nefs-in Terbiyesi* (İstanbul 1983), *Hadislerle Nasihatlar* (İstanbul 1991), *Müminlerle Vaazlar* (I-II, İstanbul 1992), *Zikrullah'ın Faydaları* (İstanbul 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

Gümüşhânevî, *Râmûzü'l-ehâdis* (trc. Abdülaziz Bekkine, nşr. Lutfi Doğan – M. Cevad Akşit), İstanbul 1982, neşredenlerin girişi, I, s. XIX-XXI; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1981, IV-V, 139; Ersin Gürdoğan, *Görünmeyen Üniversite*, İstanbul 1991; Vehbi Vakasoğlu, *Maneviyat Dünyamızda İz Birakanlar*, İstanbul 1987, s. 133-145; Metin Erkaya, *Anılarıyla Mehmed Zahid Kotku Hazretleri*, İstanbul 1997; Serdar Ömeroğlu, "Mehmed Zahid Kotku-Hayati-Hatıraları-Eserleri", *Milli Gazete*, 13-18 Kasım 1988.

MAHMUT ESAT COŞAN

KOVACI DEDE TEKKESİ

(bk. ABDÜSSELÂM TEKKESİ).

KOVÇULUK

(bk. NEMİME).

KOWALSKI, Tadeusz

(1889-1948)

Polonyalı şarkiyatçı ve Türkolog.

Châteauaux'da (Fransa) doğdu. Henüz lisedeyken Doğu bilimlerine ilgi duyarak Arapça ve İbrânice öğrendi. 1907'de Viyana Üniversitesi'ne girdi ve David von Heinrich Müller, Maximilian Bittner, H. Junker ve R. Geyer'in derslerine devam etti. 1911 yılında *Der Diwân des Kais ibn al-Hatim* adlı teziyle doktor unvanı aldı. Aynı yıl Strasbourg'da Theodor Nöldeke ve Enno Littmann'ın, 1912'de Kiel'de George Jacob'un derslerinden yararlandı. 1912-1914 yıllarında Viyana'da Doğu Enstitüsü'nde çalıştı. 1914'te Jagellon Üniversitesi'nde doçent, 1919'da kadrosuz profesör, 1921'de de kadrolu profesör ve Doğu Dilleri Semineri'ne müdür oldu.

Kowalski, Jagellon Üniversitesi'nde II. Dünya Savaşı'ndaki kesintiler dışında ölünceye kadar Arap, Fars ve Türk dilleri, edebiyat, tarih, coğrafya ve kültürleri üzerine ders verdi ve seminerler yönetti; ayrıca Krakow'daki Yüksek Ticaret Okulu'nda Arapça ve Türkçe okuttu. II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar tarafından

hapse atılan ve toplama kamplarında tutulan, maaş alamadan görev yaptığı işgal yıllarında evinin bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri satarak ailesini geçindiren Kowalski 1940'ta Ankara Üniversitesi'nin, savaştan sonra da Londra'daki School of Oriental Studies'in profesörlük tekliflerini geri çevirmişti. 5 Mayıs 1948 tarihinde bağırsak kanserinden öldü. Polonya İlimler Akademisi ile (Polska Akademia Umiejetnosci) Polonya Şarkiyatçılar Cemiyeti'nin (Polskie Towarzystwo Orientalistyczne) üyesi olan ve bu kurumların başkanlıkları dahil çeşitli idarî kademelerinde görev yapan Kowalski yurt dışında da Şam'daki Arap Akademisi'nin, Helsinki'deki Fin-Ugor Cemiyeti'nin ve Prag'daki Orientální Ústav'ın şeref üyesiydi.

Çok iyi yetişmiş, edindiği bilgileri verdiği derslerle, yaptığı uygulama ve araştırmalarla geliştirmiş bir şarkiyatçı olan Kowalski Arap, Fars ve Türk dilleriyle edebiyatlarını çok iyi bilmesine rağmen çalışmalarını zamanla yalnız Türkoloji alanında yoğunlaştırmıştı. Türk diyalektolojisi ve folkloruyla ilgili çalışmalarına 1916'da Avusturya hastahanelerinde bulunan yaralı Türk askerlerini dinleyerek başladı. Daha sonra bu konuyla ilgili çalışmalarını Balkanlar'dan ve Türkiye'den derlediği malzemeye daha geniş bir şekilde sürdürdü. 1923-1924, 1927-1928, 1936, 1947 yıllarında Türkiye'ye geldi ve Anadolu'da dil, halk edebiyatı, folklor ve etnografya araştırmaları yaptı. Bu araştırmalarında yalnız Osmanlı sahasında kalmayarak Türkoloji'nin bütün meseleleriyle ilgilendi.

Eserleri. *Der Diwān des Kais ibn al-Hatim* (Leipzig 1914); *Türkische Volksrättsel* (Kraków 1919); *Studien über Poesieform der türkischen Völker* (Kraków 1922); *Karaimische Texte im Dialekt von Troki* (Kraków 1929); *Omar Chayyam* (Kraków 1934); *Na szlakach Islamu* (Kraków 1935); *Un poème de Ka'b ibn Zuhair* (Dımaşk 1936); *Zur semantischen Funktion des Pluralsuffixes -lar/lär in den Türkisprachen* (Kraków 1936); *Sir Aurel Stein's Sprachaufzeichnungen im Äynallu Dialekt aus Südpersien* (Kraków 1937); *Relatio İbrâhim ibn Ja'qûb de itinere Slavico, quane tradituir apud al-Bekrî* (Kraków 1946); *Le diwân de Ka'b ibn Zuhair. Edition critique* (Kraków 1950); *Studia nad Şâh-nâme, I-II* (Kraków 1952).

Makalelerinden bazıları şunlardır: "Nase und Niesen im arabischen Volksglauben und Sprachgebrauch" (*WZKM*, sy. 36 [1924], s. 193-218); "Die ältesten Erwäh-

nungen der Türken in der arabischen Literatur" (*KCs.A*, sy. 2 [1926], s. 38-41); "Zu den türkischen Monatsnamen" (*Ar.O*, sy. 2 [1930], s. 3-26); "Türkische Volksrättsel aus Nordbulgarien" (*Festschrift für Georg Jacob*, Leipzig 1932, s. 128-145); "Türkische Volksrättsel aus Kleinasien" (*Ar.O*, sy. 4 [1933], s. 295-324); "Les turcs et la langue de la Bulgarie du Nord-Est" (*Prace Komisji Orientalistycznej*, sy. 16 [1933], s. 1-28); "Türk Dilinin Komşu Millet Dilleri Üzerindeki Tesiri" (*İlkü*, sy. 20 [Ankara 1934], s. 98-105); "Kasidetün sâniyetün li-sâhibi kaside (*Bânet Sü'âd*)", (*RAAD*, sy. 14 [1936], s. 12-22). Başlıcaları yukarıda verilen eserlerinin sayısı iki yüzden fazladır (tamamının listesi için bk. *RO*, sy. 17 [1951-1952], s. XVII-XXXVI).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Caferoğlu, "Tadeusz Kowalski", *TDED*, III/3-4 (1949), s. 245-255; J. Klima, "In memoriam Tadeusz Kowalski", *Ar.O*, sy. 16 (1949), s. 322-323; A. Zajaczkowski, "Tadeusz Kowalski ve Şark Hakkındaki Eserleri", *Türk Dili Belleteri*, III. seri, sy. 12-13, İstanbul 1949, s. 93-97; a.mlf., "Tadeusz Kowalski i jego prace orientalistyczne (21. VI. 1889-5. V. 1948)", *RO*, sy. 17 (1951-52), s. IX-XVI; W. Zajaczkowski, "Bibliografia Tadeusza Kowalskiego", a.e., s. XVII-XXXVI; a.mlf., "Prof. Dr. Tadeusz Kowalski. Zum dreissigsten Wiederkehr seines Todesjahres 1948*1978", *FO*, sy. 19 (1978), s. 5-12; Fr. Taeschner, "Tadeusz Kowalski. 5. Mai 1948", *Isl.*, XXIX (1950), s. 109-112.

NURİ YÜCE

KOYUN BABA

(ö. 873/1468)

Kalenderî derişi.

XV. yüzyılda Osmanlık'ta yaşadığı bilinen Koyun Baba hakkındaki bilgiler, muhtemelen XVI. yüzyılda yazıya geçirilen *Vilâyetnâme-i Koyun Baba* adlı anonim esere dayanmaktadır. *Vilâyetnâme*'ye göre Horasan'da doğmuş olan Koyun Baba'nın soyu Hz. Ali evlâtlarından sekizinci imam Ali er-Rizâ'ya dayanmaktadır. Eserde Seyyid Ali adıyla zikredilen Koyun Baba, Horasan'da vaktinin çoğunu ibadetle ve halkın dertlerine çare aramakla geçirirken bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve onun emriyle hacca gider. Medine ve Kerbelâ'yı ziyaret ettikten sonra irşad vazifesiyle Anadolu'ya gönderilir (s. 12-14). Evliya Çelebi, Horasan'dan Anadolu'ya gelirken yaptığı yolculuk esnasında her yirmi dört saatte bir koyun gibi melediği için kendisine Koyun Baba lakabının verildiğini söyler (*Seyahâtname*, II, 181). Yumuşak huylu bir insan olduğu ya

da bir gün sürüden kaçan bir koyunu kovalarken bir tepeyi yedi defa dolaşıp koyunu yakaladığında, "Yâ mübarek, kendin yoruldu, beni de Hz. Eyyûb sabrına nâil ettin" dediği için bu adla anıldığı yolunda rivayetler de mevcuttur (Gürel, s. 16; Yılmaz, sy. 11 [1999], s. 24).

Horasan'da başladığı yolculuğunun sonunda Bursa'ya gelen Koyun Baba burada koyun çobanlığı yapmaya başlamıştır. Bursa'ya geldiği andan itibaren gösterdiği kerametler sayesinde nüfuz sahibi olmuştur (*Vilâyetnâme-i Koyun Baba*, s. 14-15; Gürel, s. 166-167; Çıplak, s. 58-59). Koyun Baba Bursa'da koyunlarını otlatırken bir ara mağarada inzivâya çekilmiş, kırk gün sonra inzivâdan çıkmış ve kendisine Âşık Çoban ve Ârif Çoban lakapları verilmiştir (Ocak, s. 94) Bu isimden hareketle Franz Babinger, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'da Terkos civarında yaşayıp Arık Çoban adıyla bilinen ve Otman Baba'yı sırtına alarak karşidan karşıya geçiren şahsın Koyun Baba olduğunu öne sürmektedir (*İA*, VI, 881). Bu bilgi, XV. yüzyıldan önce yaşamış bütün Kalenderî şeyhleri gibi Koyun Baba'nın da Hacı Bektaş'ın çağdaşı olup onunla birlikte Anadolu'ya geldiğini ileri süren görüşün geçersizliğini ortaya koymaktadır (Ocak, s. 94). Zira *Vilâyetnâme*'de verilen bilgilerden ve Otman Baba ile arkadaşlığından hareketle Koyun Baba'nın XV. yüzyılda yaşadığı ve Fâtih Sultan Mehmed'in çağdaşı olduğu söylenebilir.

Koyun Baba bir süre İnegöl civarında da çobanlık yapmış, ardından rüyasında gördüğü Hz. Ali'nin emriyle hayatının sonuna kadar teşeyyacağı Osmaniye'ye giderek Arafat tepesinde Hıdırlık mevkiinde

Koyun Baba'nın Arafat tepesinde bulunan türbesi - Osmanlık / Corum

